

Utazások Monotóniában

(Harag Anita: Évszakhoz képest hűvösebb)

Harag Anita első novelláskötete halk és szűkszavú kezdésként értékelhető: már a kézbevételekor is nyilvánvalóvá válik az olvasó számára, hogy a szerzőt nem lehet majd a terjengősség vádjával illetni. A tizenhárom novella, ha nem is egyperces, mindenesetre a műfajon belül is a rövidebbek közé tartozik. Néhány jeleneten keresztül követünk egy-egy alakot, emlékezéseik a múltjukból is felvillantanak valamennyit, a jövőre vonatkozó várakozásaikból is látunk néhány momentumot, aztán már ugrunk is a következőre. Halknak pedig abban az értelemben mondható ez a belépő, hogy Harag Anita láthatóan nem tartja írói feladatának a műfaji hagyományok radikális megkérdőjelezését, újragondolását vagy a velük való játékot, sokkal inkább ezekből építkezve igyekszik apró, gyakran banális eseményekben megmutatni valamit a rendszerváltás utáni Magyarországon felnövő nemzedék világából. Ez néhol az egyes szövegek előnyére válik, a kötet egészét tekintve azonban az egysíkú elbeszélői hanggal összekapcsolódva nehézkes monotóniát eredményez.

Az elbeszélők fiatal generációhoz tartozása, ennek jelöltsége kulcsfontosságú, s épp ezért az *Évszakhoz képest hűvösebb* átfogó jellemzésére a „fiatal felnőtt irodalom” angol nyelvterületen elterjedt kifejezése tűnik a leginkább alkalmasnak. Még akkor is így van ez, ha a kategóriát bevett használata szerint nem irodalmi művek poétikai működés-módjainak jellemzésére, hanem az irodalom mint áru és célközönsége viszonyának leírására szokás használni, s mint ilyen, elsődlegesen marketinges,

nem feltétlenül irodalomtudományi terminus.¹ A kifejezés a kötet esetében az elbeszélők, főszereplők jellemzésekor kézenfekvő, hiszen a legtöbb novella elbeszélője vagy főszereplője olyan nő, aki felnőtt éve elején-közepén jár, és ez jelentős mértékben meghatározza az eseményekben betöltött szerepét. Ez alól két szöveg, a *Huszonöt méter* és a *Minden csütörtökön, októbertől novemberig* kivétel, mert ezekben gyerekelbeszélőkkel találkozunk.

Az idősebb generációkhoz, szülőkhöz és nagyszülőkhöz való viszony áll a legtöbb novella középpontjában, a konfliktusoktól terhelt, szövevényes családi kapcsolatokon keresztül annak az otthontalanságnak a különböző formáit mutatják fel, amely csak társas helyzetekben mutatkozik meg. A nyitódarab, az *Ásványvíz* Nóra demens nagymamája már széthullott világából mutatja be mindazt, ami a szűkebb környezet számára érzékelhető: a személyfelismerés, egész interszubbjektív világunk egyik alapjának elbizonytalanodását, az időben való tájékozódás képességének felbomlását. A rémtörténetekből és horrorfilmekből ismerős jelenetek (az éjszaka, az ágy végében felbukkanó alak, aki nézi az alvót; az odanézés pillanatában ellibbenő függöny) így a kísérteties atmoszférájában helyezik el a másik világban való otthonosságának észlelhető kihunyását. Az unokát taszítja a nagymama, s emiatt egészen másként viszonyul az ő haldoklásához, mint ahogy korábban nagyapjához, az elbeszélő mindezt az egész kötetre egyébként jellemző szenttelen hangon közli: „A nagyapját szívesen ápolta, amikor rákos lett, ő adta be neki az injekciót, ő etette, segített neki fürdeni. Ő tartotta nagyapja testét, anyja pedig becsúszta alá a pelenkát. [...] Jó volt, hogy nem szenvedett sokat ebben az állapotban, de ilyeneket nem lehet hangosan kimondani, ahogy azt sem, hogy a nagyanyját sosem pelenkázna.” (10.) A nagymama haldoklására a körülötte lévők létének ignorálásával reagálnak: „Már hetek óta úgy beszéltek, mintha Magda [a nagymama] ott sem lenne” (10.); „Már sokat beszéltek arról, mi lesz, ha a nagyanyja meghal.” (11.) A novella a haldoklás tapasztalatát tehát nem a haldokló, hanem a környezet szemszögéből mutatja meg, melyben a közösségi lét előbb szűnik meg a biológiaiánál.

A kötet kiemelkedő darabja a *Székesfehérvártól nyugatra*. A novella a késleltetésre épülő elbeszéléstechnikát ötvözi a kiszolgáltatott társadalmi csoportok láthatóvá tételében érdekelt, szociográfiai orientáltságú prózai hagyományokkal. E kettő, az elbeszélés tárgya és mikéntje szoros együttállása, a szöveg sikerültsége miatt a magyar nyelvű kortárs rövidpróza legjobb darabjai közt tartandó számon. A novella története szerint egy Budapesten élő nő a férjével kezd szombatoként lejárni egy Székesfehérvártól nyugatra fekvő településre, ahol a halott apja után hátramaradt romos házból elviszik a selejtes vagy még használható holmikat. A késleltetés az apa figurájának fokozatos kirajzolódásá-

P. Simon Attila:

A PTE magyar- és filozófia szakának elvégzése után ugyanitt szerzett abszolutóriumot az Irodalomtudományi Doktori Iskolában. A franciaországi Université de Strasbourg-on teljesített szakmai gyakorlatot, jelenleg Nantes-ban dolgozik fordítóként. Kritikai eddig a Jelenkorban és a Tiszatájban jelentek meg.

1 Bár a „young adult literature” alapértelmezése szerint olyan gyűjtőfogalom, amelybe a középiskolás és egyetemista korosztálynak szánt művek tartoznak, Sandra L. Beckett megfigyelése mégis érdekessé teszi számunkra is a fogalmat: szerinte a gyerek- és felnőttirodalom közötti közbülső helyet foglalja el. Ebben az értelemben a novellák elbeszélőinek egzisztenciális situációja írható le a gyerek- és felnőttlét közti pozícióként. L. BECKETT L., Sandra 2009. *Crossover Fiction*. Routledge, New York.

ban érhető tetten: miközben Barbara és Ádám a különböző tárgyakat szortírozzák, István, az apa barátai, szomszédai sorra jelennek meg a háznál, hogy kölcsönbe adott alapvető háztartási eszközöket kérjenek vissza (hűtőt, tűzhelyet, tévét). Olyan, a társadalom szélére szorult apa alakja körvonalazódik részben ezekben a jelenetekben, részben Barbara emlékein keresztül, aki a magyarországi lakhatási válság vesztese, alkoholista, legalapvetőbb berendezési tárgyainak sem birtokosa, és a házában található tárgyak legnagyobb része a Budapestre került lány szemében pusztán jelentéktelen piaci értéket képvisel („Vigyé, ha akarja. Ötezer forintot sem érhet.” [30.] – jegyzi meg az elbeszélő a tűzhelyről) vagy hulladék („A vöröskeresztes csak egy zsák, a szemét öt.” [30.]). Mindez láttatni engedi azt a szakadékat, ami a globalizált, kapitalista fogyasztói társadalomban megtermelt javakból kirekesztett csoportokat elválasztja. Az apa után visszamaradt tárgyak piaci értékkel tehát nem, pusztán szubjektív jelentésrétegekkel rendelkeznek, az elbeszélésben leginkább a múltbeli eseményekhez való visszaugrás apropói. A novella stilisztikai bravúrainak tekinthetők a különböző tárgyakért érkező helybeliek kertelései, félrebeszélései, anekdotázgatásai, amikkel kerülgetik a kását, és igyekeznek a lehető legtovább halasztani érzékésük céljának felfedését.

Két novella is a kései kapitalizmus jellemző helyszínein játszódik, multinacionális vállalatok irodáiban dolgozó alkalmazottak állnak a középpontjukban.

Az első ezek közül a *Magyarul* címet viseli és azt beszéli el, hogy a munka miatt Ukrajnából Magyarországra érkező Ljubov hogyan próbál az idegen nyelvű környezetben boldogulni. Az egyes szám harmadik személyű beszéd végig Ljubov nézőpontjából mutatja az eseményeket, az ő belső vívódásait, gondolatait hangosítja ki. A vívódások a nyelvi akadályok köré összpontosulnak: bár az angol bizonyos fokon betölti a közvetítő nyelv szerepét, Ljubov mégsem mindig mer megszólalni, főleg az olyan szituációkban választja a hallgatást, amelyekben magyar személyneveket kellene kiejtenie; ilyenkor az érintés helyettesíti a verbális kommunikációt („Ha valamelyiküktől mégis kérdezni akar valamit, megérinti a vállát” [16.]). A beilleszkedés kezdeti nehézségei egyre inkább a hallgatás felé terelik („Az első pár hónapban még nem tette be [a fülhallgatóját], várta, hogy amikor megszólal valaki az asztalnál, angolul fog beszélni” [15.]). Így több olyan jelenetet is olvashatunk, amelyekben a külső megfigyelő, az ismeretlen nyelvvel épp csak ismerkedő antropológuséhoz hasonló szerepbe helyezkedve kollégái nonverbális kommunikációját aprólékosan megfigyelve próbálja kitalálni, hogy miről is lehet szó. A körön kívül rekedés és a kötetben gyakran visszatérő, a közeli családtagok elvesztésének tapasztalata kapcsolódik egybe a novella egy pontján: „Ha értene magyarul, hallhatta volna, mit beszélnek, talán mondhatta volna ő is, hogy nemrég halt meg a nagymamája, ezért kellett két hete szabadságra mennie.” (17.) A novella erénye, hogy a kirekesztés-kívül rekedés, illetve a befogadás mozgásait rövidege ellenére is tömör jelenetesséssel képes érzékeltetni.

A *Cerasela* Anna, egy magyar multinál dolgozó nő és romániai kontakta, Cerasela rövid, végül megszakadó kapcsolatának történetét meséli el. Az angol nyelvű, munkára szorító vállalati kommunikációba kezd beszűrődni a személyesség: filmeket ajánlanak egymásnak, Cerasela fényképeket küld a kishíró, Raduról. Egy nap azonban, amikor Anna gondolatai munkába menet épp a körül a film körül forognak, amit romániai kontakta ajánlott neki, a munkahelyi rendszerbe bejelentkezve nem éri el Ceraselát. Ebéd után egy másik román kollégától tudja meg, hogy a nő már nem dolgozik a cégnél, kilépésével a személyes viszony kezdeménye is elhal: semmilyen elérhetőségét nem tudja, így csak egy *chat history* marad utána. Bár az elbeszélés végig szenvtelen, mégis megnyitja az utat a multinacionális nagyvállalati közeg bírálata felé: egy irodista egyik napról a másikra eltűnhet a rendszerből anélkül, hogy az fennakadásokat okozna a működésben. Mindez az értelmezés lehetséges vonatkoztatási pontjával kínálja a mai közép-kelet-európai társadalmi élet egyik jellemzőjét: a nyugati országokból oda kiszervezett munkahelyeket, amelyben – ahogy Marina Dezső álnevével szerző a *Mérce.hu* oldalon megjelent beszámolójában említi – fontos, hogy „helyi szinten ne alakulhasson ki túl magas szintű, nehezen átadható tudás”.²

A két novellában közös, hogy bár helyszínük a multinacionális nagyvállalati irodaház, a szereplők munkájáról mégsem tudunk meg semmit. Kizárólag a korlátozott munkahelyi személyes viszonyokat látjuk, a hozzájuk kapcsolódó szubjektív mozzanatokot, maga a tevékenység azonban takarásban marad. Mindez az elidegenedett munka világának olyan formáját mutatja, melyben a mindennapi lét fenntartására, a létszükségletek kielégítésére irányuló tevékenység teljes mértékben függetlenedett attól a léttől, melynek fenntartására hivatott lenne.

Harag Anita novelláinak középpontjában nők állnak, s így a bennük felbukkanó férfialakokat is női elbeszélők nézőpontjából látjuk. Az olvasónak olykor az a benyomása támadhat, hogy a régió kollektív önképe nyomán tipizált alakokkal van dolga: az apák részegesek, alkoholisták, munkanélküliek (*Székesfehérvártól nyugatra, Huszonöt méter*), s ebbe bele is hálnak; a felső szomszéd lejön, ha hangosak a gyerekek, majd az őket egyedül nevelő anyát emlékezteti egy erős férfikéz szükségességére (*Huszonöt méter*); a fiúk vagy fiatal férfiak erőszakkal erőltetik rá akarataikat a nőkre (*A Lánchíd északi oldala, A kutya a szőnyegre pisil*). Ez utóbbi az elbeszéléstechnikában megmutatkozó arányérzék miatt érdemel említést: a párkapcsolatok alakulásának ezt a dimenzióját odavetett mondatrészekből rekonstruálhatjuk, ívük mégis kirajzolódik. Jól követhető ez *A Lánchíd északi oldala* című darabban, amely egy párkapcsolat történetéből mutat meg jeleneteket egyes szám első személyben. A férfi, egy fotós, a novella elején található beszélgetésüknek megfelelően a „rossz fiú”, az elbeszélő pedig a „jó kislány” szerepét veszi fel, s így a fiú az, aki határokat lép át, vagy épp bevezeti bizonyos dolgokba a lányt. Egy reggel alvás közben, a beleegyezése nélkül fényképezi az alvó elbeszélőt, mindent művészi indokokkal próbálja igazolni („Csak szépen esett rád a fény...” [56.]); a lány szokásait,

2 MARINA DEZSŐ 2019. Tespedés és vállalati bullshit: ezt kínálják a multik több százezer diplomásnak, *Mérce.hu*. <https://merce.hu/2019/09/21/tespedes-es-vallalati-bullshit-ezt-kinaljak-a-multik-tobbszazezer-diplomasnak/> (a letöltés ideje: 2020. 01. 07.)

választásait igyekszik felülbírálni; amikor pedig sétálni indulna, nem hagyja átöltözni, magával rángatja („Előtte felszaladnék átöltözni, válaszolom, és elindulok a ház felé. [...] Ne, ne menjünk fel, erősködik, és megfogja a kezemet, ha felmegyünk, fent is maradunk. Húz maga után. Megyek.” [58.]). Egy elhagyatott házhoz érve a lány ellenkezése ellenére is besurrannak fényképezni („Én nem szeretnék, ne hülyéskedj. Tudja, hogy szeretnék bemenni, ne is ellenkezzek.” [58.], „De én nem akarok, mondom. [...] Én bemegyek, nem érdekel, mondja.” [59.]). A házból kilépve a diskurzus szintjén is elnyomja a lányt azzal, hogy kisajátítja a történetek interpretációjának lehetőségét: „Ugye, milyen jó volt, kérdezi, nem is volt vésszes, látta rajtam, hogy tetszett.” (62.). Igaz, hogy a novella nem ennyire képletszerű, mivel végül a lány megkedveli a házat, és ő akar visszamenni, majd a fiú beavatja egy olyan rituáléba, amit gyerekkori barátaival szoktak végrehajtani (a novella épp a végrehajtás előtti pillanatban ér véget), a fiú beavató szerepe miatt mégis úgy tűnik, hogy ez az interszubjektív viszonyrendszer az egyik fél önálávetésének köszönhetően épül fel. A kötet nőalakjairól általában is elmondható, hogy passzív, a sorsukat inkább elszenvedő, mintsem alakító figurák, amit poétikai szinten a távolságtartó, szenttelen hang is érzékeltet.

Az *Évszakhoz képest hűvösebb* kétségtelesen ígéretes pályakezdés, melyben a prózaírás legkülönbözőbb eszközeinek használata terén mutatkoznak erények. Ilyen a jelenetezés, ezzel összefüggésben a különböző idősíkok váltakoztatásának dinamikája (asszociáció és „flashbacken” alapuló váltások az elbeszélés jelene és múltja

között), valamint a skiccszerűen, néhány vonásból megrajzolt alakok. Ez a prózapoétikai „takarékoság” azonban egyben a kötet gyenge pontja is: a szenttelen és tárgyilagos elbeszélői hang a gyűjtemény egésze szintjén önjáróvá és eszközszerűvé válik, olyasfajta sablonná, ami az *elbeszél* és a *nyelvi megformáltság* elkülönülését eredményezi. Így válik önmaga paródiájává *A Lánchíd északi oldalában* szereplő elhagyatott ház bemutatása: „Nagyszoba, kisszoba, vékony összekötő folyosó, fürdő, vécé és konyha” (60.). A különböző szereplők megrajzolását tekintve a gyűjtemény egésze kontextusában megmosolyogtató, hogy milyen sok mindenkiről tudjuk meg, hány cukorral és hogyan isszák a kávé, melynek mélypontja az imént említett szövegben szereplő mondat: „Ő hosszúkává, én latte” (57.). Továbbá mintha épp ez a „takarékoskodás” vezetne az elbeszélők explicit értékítéleteinek gyakori leegyszerűsödéséhez: vagy szeretnek valamit, vagy nem. Néhány olyan részletet, ami poétikai jelentőséggel nem rendelkező, egyszerű tévesztésnek, szerencsétlen megfogalmazásnak tűnik, érdemes lett volna a szerkesztés során kiostálni. Ilyen a *Magyarulban* szereplő „A betűk, amiket nem tud kiejteni” (23.) vagy a *Székesfehérvártól...* evidenciája: „Szerettem ezt a termoszt, órákig meleg marad a kávé” (26.). Összességében mégis a kötet erényei hangsúlyozandók, azaz hogy a nyelvi redukció felé tájékozódva is rendkívül összetett interszubjektív viszonyrendszereket képes érzékeltetni.

(Magvető Kiadó, 2019)

P. Simon Attila

DR. HORVÁTH NÓRA

1978-ban született Győrben. Filozófus, művészeti író. A Győri Széchenyi István Egyetem egyetemi docense. 2016-tól a Műhely szerkesztője, 2019-től főszerkesztő-helyettese, 2020-tól főszerkesztője.

Tudományos fokozat (PhD): Filozófia (2014).

Tanulmányok:

2006–2009: Pécsi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskola; 2002–2006: Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, filozófia szak; 1998–2002: NYME – Apáczai Csere János Kar, tanító szak; 1998–2002: NYME – Apáczai Csere János Kar, művelődésszervező szak.

Főbb kutatási területei: az esztétikai életvitel filozófiai megközelítései; létezésesztétika; George Santayana életműve; amerikai esztétizmus, Edward Perry Warren és Fred Holland Day életműve; amerikai pragmatizmus, pragmatista esztétika; Richard Shusterman filozófiája (szómaesztétika); Frenák Pál életművének filozófiai megközelítése;

A magyar- és idegennyelvű publikációk listája elérhető az MTMT adatbázisban.

Önálló kötetei: A szépség szeretői – George Santayana és kortársai (2018 GlobeEdit, 2019 JatePress)

HORVÁTH-MÁRJÁNOVICS DIÁNA

1988-ban született Győrben. Irodalomtörténész, kritikus. 2020-tól a Műhely szerkesztője, a lap kritikarovatának vezetője. A Révai Miklós Gimnáziumban érettségizett. A Pécsi Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájában szerzett doktori fokozatot. A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetének tudományos segédmunkatársa. Fő kutatási területei: Mészöly Miklós életműve; a kortárs magyar próza.

Tanulmányok:

2014–2017: ösztöndíjas doktorandusz, PTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola; 2011–2013: esztétika szakos bölcsész (MA), PTE BTK; 2010–2013: magyar nyelv és irodalom szakos bölcsész, irodalomtudomány szakirány (MA), PTE BTK; 2007–2010: alapszakos szabad bölcsész (esztétika szakirány), magyar minor (BA), PTE BTK.

Publikációk listája elérhető az MTMT adatbázisában.

Publikációk listája elérhető az MTMT adatbázisában.

KURCSIS LÁSZLÓ

1950-ben született Csornán. Grafikusművész. 1990-től a Műhely arculattervezője.

Tagság: Magyar Grafikusművészek Szövetsége, Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete, Győri Grafikai Műhely, Art Flexum Művészeti Társaság, Nyugat-Szlovákiai Képzőművészek Egyesülete, Art World Hungary Egyesület. 1975 óta szerepel csoportos és egyéni kiállításokon Magyarországon és külföldön egyaránt. Rendszeres résztvevője a magyar és nemzetközi művésztelepeknek. Alkotásai számos közgyűjteményben és magánkollektívákban megtalálhatók itthon és külföldön egyaránt. Szuverén alkotói munkáját gazdagítja és végigkíséri a művészetoktatói, kiállításrendezői és tervezőgrafikusi tevékenysége, amit a győri Műhely kulturális folyóirat harminc évfolyamának arculattervei, több mint száz könyvborító, kereskedelmi és kulturális plakát is reprezentál.

tervezőgrafikusi tevékenysége, amit a győri Műhely kulturális folyóirat harminc évfolyamának arculattervei, több mint száz könyvborító, kereskedelmi és kulturális plakát is reprezentál.

Tanulmányok:

Dekoratór és Kirakattrendező Iskola, Budapest 1969–1972, Mártélyi művésztelep 1972–1986, Pedagógiai Főiskola rajz szakirány Győr 1975–1979, Képzőművészeti Egyetem Budapest 1979–1983.

Díjak: 1973 Petőfi pályázat I. díj, 1986 Győri Grafikai Műhely ösztöndíj, 2000 Győr Város Kultúrájáért díj, 2003 Győr Város ezüst emlékérmé, 2003 Győr-Moson-Sopron Megye ezüst emlékérmé, 2005 Megyei Tárlat Győr, Művészeti Alap díja, 2007 Regionális Képzőművészeti PRÍMA DÍJ (megosztva, Art Flexum Művészeti Társaság), MAOE Alkotói Támogatás, 2008 Megyei Tárlat Díja, 2014 Téli tárlat díja, 2014 Art Flexum Művésztelep díja.

SZARVAS MELINDA

1988-ban született, Győrben. Irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő. 2017-ben a Műhely kritikarovatának gondozója, 2020-tól a lap szépirodalmi rovatait (vers és próza) vezeti.

Főbb kutatási területei: a vajdasági magyar irodalom, hungarológia, kortárs magyar próza.

Tanulmányok:

2014–2017: ösztöndíjas doktorandusz, University of Jyväskylä, Faculty of Humanities, Hungarian Studies; 2012–2014: ösztöndíjas doktorandusz, ELTE BTK, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Az irodalmi modernség program; 2010–2012: MA-tanulmányok, ELTE BTK, Magyar nyelv és irodalom szak; 2009–2010: MA-tanulmányok, PE MFTK, Magyar nyelv és irodalom szak; 2006–2009: BA-tanulmányok, PE MFTK, Magyar nyelv és irodalom szak, színháztörténet szakirány.

irodalom szak; 2006–2009: BA-tanulmányok, PE MFTK, Magyar nyelv és irodalom szak, színháztörténet szakirány.

Önálló kötete:

Tükörterem flamingóknak. Irodalomtörténeti tanulmányok a magyar vajdasági irodalomról (2018 FISZ)

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alap

Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata

Pannon-Víz Zrt., Győr

Széchenyi István Egyetem, Győr

Uniklub Kft.

műhely

KULTURÁLIS
FOLYÓIRAT

2020

500,- Ft

nka
Nemzeti Kulturális Alap